

ЛОНГИН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ

Лонгин Цегельський народився 29 серпня 1875 р. у м. Камінці Струмиловій на Львівщині, де його батько о. Михайло, знаний журналіст і український політик, посол до австрійського парламенту, служив парохом. Мати – Анізія з відомого роду Дзеровичів. У Лонгина було ще два брати – Роман (професор Чернівецького університету) та Ігнатій (священик), а також три сестри – Гануся, Іванна і Марія. У Камінці Л. Цегельський навчався у початковій школі, а з 1886 р. – в Академічній гімназії у Львові, яку закінчив 1894 р. Того ж року вступив на правничий факультет Львівського університету ім. Франца Йосифа, а після його закінчення у 1898 р. проходив дипломатичну практику в Міністерстві закордонних справ і в посольстві Австро-Угорщини у Швеції. Пройшовши однорічну практику, був промований на здобуття вченого звання доктора права з ділянки міжнародних відносин у Львівському університеті.

Ще студентом у складі австрійської делегації брав участь у Студентському конгресі в Англії. Виступаючи в дискусії проти виголошеного на з'їзді реферату щодо майбутньої перебудови Європи, за яким Галичина по ріку Сян мала належати до Російської імперії, Л. Цегельський в запалі образив російського царя, за що був депортований з Англії. Однак він уник арешту з боку австрійських властей й будь-якої відповідальності, адже захищав інтегральність Наддунайської імперії. Тим виступом Л. Цегельський звернув на себе увагу різних політиків, що стало початком його політичної кар'єри.

Навчаючись у університеті, Л. Цегельський проявив себе як провідний студентський діяч, головно в боротьбі студентів за український університет у Львові. Він тісно співпрацював з часописом “Молода Україна” – органом української молоді у Львові, на шпальтах якого пропагував і відстоював ідею державної незалежності України.

14 липня 1900 р. на загальному з'їзді українського студентства та середньошкільної молоді Л. Цегельський виголосив реферат, в якому теоретично обґрунтував ідею самостійності України. Він наголошував, що національна держава – це обов'язкова форма і перша підвалина добробуту й культури нації, запорука їх подальшого розвитку; без національної держави всі змагання поневолених націй стати в рівень з іншими будуть неможливими, (“це сизифова праця, це просто безмислиця”). Тому вихід один – створити власну самостійну українську національну державу в етнографічних кордонах, тоді всі капітали служитимуть українському народові, його економічному і культурному піднесенню. Л. Цегельський підкреслював, що дилема “бути, чи не бути” міститься в питанні самостійності України. “І ми віримо, – наголошував він, – що нам бути! І ми віримо, що встане Україна, як не на наших очах, так на наших кістках! Ми віримо в її воскресіння, а коли б не мали в це вірити, так ліпше нам і не жити! Без України нам нема життя! Як камінна велит-гора, як непорушна граніт-скала, так тверда та непохитна ця наша віра!”

У рефераті Л. Цегельського звучав заклик до соборного єднання галичан і наддніпрянців: “Через кордон подають собі руки українці з обох боків Збруча. Понад багнети, що стережуть границю підноситься велика ідея, злучаючи всі щирі серця України!”

1901 р. видав популярну книгу “Русь-Україна і Московщина” чіткого антиросійського спрямування, в якій висунув також справи соціального характеру, що в той час становили “партійництво”, і були особливо злободенними. Звичайно, це видання суттєво вплинуло на національне усвідомлення широких мас у Галичині.

У тому часі і пізніше він підтримував тісні зв'язки з Миколою Міхновським, відомим громадсько-політичним діячем, публіцистом з Наддніпрянщини, засновником Революційної української партії (РУП), предвісником українського націоналізму. Л. Цегельський видав у Галичині більшість публікацій М. Міхновського, які мали неабиякий вплив на формування самостійницько-державницької думки на українських землях.

Молодий політик Л. Цегельський став одним з головних організаторів селянських страйків 1902 р. проти польських землевласників у Галичині; активним учасником боротьби

за ухвалення нового виборчого закону на основі загального, безпосереднього, рівного й таємного виборчого права, замість реакційної куріальної системи. Ключовою проблемою виборчого закону для галицьких політиків був кількісний розподіл мандатів між поляками й українцями в парламенті. Обговорення проєкту виборчої реформи супроводжувалося у Галичині поважними виступами з боку українців. Основними формами боротьби стали масовий легальний вічевий рух, виступи і заяви українських послів у парламенті та сеймі, публікації у пресі.

Українські партії утворили виборчий блок, спільно організовуючи віча та мітинги (упродовж року з липня 1905 по червень 1906 р. у Галичині проведено понад 1300 масових заходів, у 1906 р. повіти краю були охоплені страйками українських селян).

Кульмінацією руху за виборчу реформу та покращення умов життя селян і робітників стало всенародне віче галицьких українців 2 лютого 1906 р. на площі біля Високого Замку у Львові, на яке прибули делегації з багатьох повітів і міст, маси селян з навколишніх сіл – біля 50 тис. осіб. “Це був здвиг народу, – відзначало “Діло”, – котрий напливав сотками і тисяч народу, аби тут, в столиці краю задемонструвати, що нарід руський зірвався з вікового сну, що він цілий дозрів вже політично та що допоминається своїх прав нарівні з поляками”. На вічу, крім Є. Олесницького, К. Трильовського та ін., з промовою виступив й Л. Цегельський. Представляючи важливість тогочасного становища, він підкреслював: “Ця хвиля є історична, бо ми почувилися народом, і то народом по обидва боки кордону. За два місяці роботи ми дозріли в Галичині і треба нам дальше робити віча і віча та переводити всюди організацію на всяку потребу. Нашою остаточною, сильною і непобідною зброєю є в кожному випадку маса освідومленого народу – тота сила, котру повинен і мусить респектувати (поважати) навіть найзатягіший противник”.

Віче показало, що вимога справедливої виборчої реформи стала актуальною для української суспільності, охопила широкі народні маси Східної Галичини. “Маніфестація, – наголошувало “Діло”, – важлива цим, що вона вчить нас, як ми повинні поступати, коли хочемо стати політичним чинником в краю і державі, кидати живі кличі в народ, освідомлювати і агітувати – отсе дорога, по

котрій можемо дійти до кращої будучности”. Прийнято низку ухвал, в т. ч. з вимогою загального виборчого права. Закінчилося віче співом національного гімну “Ще не вмерла Україна”. Всі ці заходи українців за справедливішу систему виборів увінчалися успіхом 26 січня 1907 р., коли австрійський уряд запровадив довгоочікуваний виборчий закон.

Після виборів 1907 р. серед послів до австрійського парламенту виникла суперечка, як назвати свою репрезентацію: руська, малоруська чи українська. Вирішальну роль у тій суперечці відіграла проблема етноніма. Москвофіли, спекуюючи традиційними для західних українців етнонімами “русин”, “Русь”, доводили згідно з бажанням своїх хлібодавців, що він тотожний до назв “руський”, “Россія”.

Власне тоді великого розголосу набула книга Л. Цегельського “Звідки взялися і що значить назви “Русь” і “Україна””, написана в соборницькому дусі. Автор підкреслював: “Наші закордонні браття в Росії мусіли занехати ім’я “Русь” і “руський”, а прийняти ім’я “Україна”, аби тим способом відрізнитися від “Русских” (т. є. Москалів). Ні, ми Галичане не можемо відречися від імені “Русь”, “Русин”, так як уживають їх в слові і письмі, добре знаємо, що ті слова значать то само, що “Україна” і “український”. Ми знаємо, Русь і Україна то все одно, що одна і та сама земля, так само як Русини і Українці то один і той же народ”. Об’єднання парламентарів Галичини і Буковини прийняло назву – Український клуб.

У виборах 1907 р. у спілці з сіоністами Л. Цегельський був другим після єврейського посла М. Гібеля, а після його смерті, увійшов на його місце як посол до австрійського парламенту. Опісля в 1911 р. він в окрузі Ярослав–Любачів–Чесанів виграв вибори до Державної ради. Ставши послом до віденського парламенту, Л. Цегельський відразу зробив запит до Міністра внутрішніх справ Австро-Угорщини щодо зловживань з боку старост, католицького духовенства та жандармів під час проведення парламентських виборів у численних громадах Східної Галичини. “Чи звісні є Вашій Ексцеленції ті надужиття та що Ваша Ексцеленція думає зарядити, щоби надужиття ті усунути, висліди перепису населення згідно з правдою поправити та винуваті органи до відповідальності притягнути?” – запитував

посол. Зрозуміло, що ніяких висновків з цього запиту відповідні австрійські адміністративні органи не зробили. Л. Цегельський став одним із секретарів посольського клубу, належав до комісії закордонних справ, з рамени якої не раз був членом різних дипломатичних місій. Від 1913 р. Л. Цегельський, посол до Галицького крайового сейму, був членом українських політичних організацій, за партійною орієнтацією належав до Української національно-демократичної партії (УНДП).

У той час значно загострилися українсько-польські відносини. Основними вимогами українців стали сеймова реформа і збільшення в крайовому парламенті українського представництва, відкриття українського університету у Львові. Після довготривалого і складного переговорного процесу не було досягнуто домовленостей між українськими та польськими політичними силами. У зв'язку з такою ситуацією, цісарською постановою від 14 травня 1913 р. розпущено Галицький сейм і призначено нові вибори у червні–липні того ж року. З цією метою Л. Цегельський проводив значну освідомлюючу роботу серед населення краю. Виступаючи на різних зустрічах і вічах, він роз'яснював трудовому люду: “Хто при виборах нам союзник, а хто ворог?” Відповідаючи на це питання, підкреслював, що перший союзник українців – національно-демократична і радикальна партії, які повинні йти на вибори “одною лавою, як одна непоборима народна армія”. Він відзначав, що виборча боротьба відбувається не за окремі партійні справи, а за нове виборче право. “У такій війні, – наголошував політик, – не можна ділитись, бо інакше народна справа пропаде, а ворог побідить нас. В єдності сила!” До противників українців Л. Цегельський зараховував, передусім, вшехполяків і подоляків, далі – польських біскупів і ксьондзів, які “баламутять тисячі латинників-селян”, і москвофілів, яких потрібно поборювати як “явних запроданців і зрадників”. У своїх виступах він, як член УНДП, закликав українське населення краю голосувати за кандидатів, затверджених Народним комітетом, бо тільки вони “правдиво-руські і правдиво-селянські та підуть до боротьби у сеймі з дідичами”.

Л. Цегельський був блискучим оратором, розповсюджувачем підпільної літератури. Як редактор і один з найкращих українських

публіцистів свого часу працював у різні роки в провідних українських часописах: “Молода Україна”, “Свобода”, “Діло”, “Літературно-Науковий вісник”. Був членом НТШ у Львові.

Яскравою сторінкою у житті Л. Цегельського була боротьба за український університет у Львові та за українську народну школу загалом. Він був серед тих громадсько-політичних діячів, які гуртували молодь у сокільсько-січових спортивно-мілітарних формуваннях. Як член “Сокола” та його головної управи – “Сокола-Батька”, Л. Цегельський виступив одним із організаторів участі українських “Соколів” у 1912 р. у всеслов’янському сокільському здвизі в Празі. Хоч українських “Соколів” представляли лише дві сотні, проте вони відзначилися найгарнішими одностроями і доброю дисциплінованістю.

Згодом Л. Цегельський багато часу присвятив організації загальноукраїнського виступу у Львові 1914 р. Січово-Сокільського свята або Шевченківського Здвигу, що відбувався у “рік Шевченка”. У ньому взяли участь понад 12 тис. осіб. Під час Здвигу були присутні австрійські адміністративні та військові чиновники, дипломатичний корпус іноземних консульських представництв, акредитованих у Львові. Проте Січово-Стрілецьке свято не було завершено через сараєвський атентат, який дав початок подіям, що вилилися у Першу світову війну.

Уже 1 серпня 1914 р. три українські політичні партії Галичини (національно-демократична, радикальна і соціал-демократична) заснували у Львові на чолі з К. Левицьким міжпартійну організацію – Головну українську раду (ГУР), завданням якої було спрямовувати загальноукраїнські політичні акції під час війни. До її складу входив і Лонгин Цегельський. З приводу початку війни він згодом писав: “Зачалась війна від сербів, та не за сербів вона по правді ведеться, а за нас українців, за нашу українську землю і за наш український народ!”

3 серпня на будинках Львова та в українських часописах з’явився маніфест ГУР “До всього українського народу”, сповіщаючи покликання до дії Української боєвої управи і набір добровольців до легіону Українських січових стрільців (УСС). “І ці українці стали лавою при Австрії, а проти Росії, не з якоїсь сліпої любові до Австрії, – наголошував Л. Цегельський, – а

бачачи в її побіді кращу будуччину всього українського народу. Тому українська молодь з Галичини пішла в полки Українських Січових Стрільців – свідома того, що тільки розгромом Росії доб'ємося вільної України”.

Водночас емігранти з Наддніпрянщини, які з вибухом війни опинилися на правому боці Збруча, утворили 4 серпня 1914 р. у Львові Союз визволення України (СВУ), який змагав до створення самостійної української держави, а здійснення своєї мети пов'язував з поразкою Росії у війні з Австро-Угорщиною й Німеччиною. Засновниками його стали добре знані у галицькому політичному середовищі Володимир Дорошенко, Дмитро Донцов, Микола Залізняк, Андрій Жук.

З наближенням російських військ до Львова багато українських політичних організацій та інституцій обрали своїм осідком Відень. Перебрався туди й Л. Цегельський з сім'єю, де відразу активно включився в українське громадсько-політичне життя. Він займався справами переселенців у таборі Гмінден та інтернованих у Талергофі, був залучений до роботи в “Українському запомоговому комітеті”, метою якого стала допомога жертвам війни, вдовам і сиротам. Найбільше прилучився Л. Цегельський до праці у Боевій управі січових стрільців. За його допомогою багато біженців і добровольців, які не потрапили до легіону УСС, було вилучено з гонведських полків, куди їх примусово направили мадяри, і переведено до австрійського війська або до стрілецького резерву.

Л. Цегельський взяв якнайактивнішу участь в інформаційно-дипломатичних акціях СВУ щодо поширення української справи на Балканах і в Туреччині. У Бухаресті побачила світ румунською мовою його брошура “Не освободителька, гнобителька народів” разом зі всіма відозвами Союзу до різних європейських народів, маніфестом ГУР та з додатком – етнографічною картою України. Завдяки згаданій брошурі Л. Цегельського та виданням СВУ українське питання, яке не особливо висвітлювалося румунською пресою, зацікавило значну частину румунської громадськості.

Поїздка Л. Цегельського і С. Барана у листопаді 1914 р. до Софії та Константинополя посилила роль українського питання, як одного з важливих чинників європейської політики, шляхом зацікавлення

болгарських і турецьких урядових структур ідеєю незалежності української держави. Такі відомі болгарські діячі, як президент міністрів Радославов і керівник стамбулійської партії Генадієв, турецькі військовий міністр Енвер-Паша і міністр внутрішніх справ Талаат-Бей та інші відомі політики висловлювали тверду віру, що нова українська держава стане охоронним муром проти російської навали на Балкани і Середземне море, певним заборолом, яке “здержить дальший похід російських орд на Європу”.

Про візит представників ГУР до Константинополя голосно заявила місцева преса, їхній приїзд привітав орган молодотурків “Jeune Turc”. У статті зазначалося про теплий прийом делегатів, оскільки інтереси українців тісно пов’язані з турецькими, а майбутня українська держава відділить Росію від побережжя Чорного моря та її намірів запанувати над Константинополем і морськими протоками.

Перебування галицьких політиків було результативним для української пропаганди серед населення Туреччини. Важливу роль для розуміння українського питання відіграла брошура “Україна, Росія й Туреччина”, надрукована у Константинополі 1915 р. турецькою мовою. Вона призначалася для ознайомлення турецької суспільності з українською проблемою та українськими політичними змаганнями і мала відповідати на питання, які ставили перед громадською думкою численні публікації про Україну. До книжки, крім публікацій М. Грушевського, В. Дорошенка, М. Меленевського, А. Жука, ввійшла стаття Л. Цегельського “Україна й Туреччина”. У ній висвітлювалася історія українсько-турецьких відносин, вказувалося на необхідність поразки Росії у війні на користь України й Туреччини.

У Константинополі в 1915 р. накладом 40 тис. примірників вийшло друге видання історико-політичної розвідки Л. Цегельського “Русь-Україна і Московщина-Росія”. Власне тут автор вживає назву “Росія”, якої не було у виданні 1901 р. Це пояснюється насамперед тим, що дана праця призначалася для наддніпрянських читачів, які тоді ще перебували під московським пануванням, а також розповсюджувалася серед полонених українців у таборах Австро-Угорщини та Німеччини. Константинопольське видання

також мало виразне антиросійське спрямування: засадничо висувалася державницька справа, менше підкреслено соціальні питання, які мали підрядне значення і поступалися перед проблемою самостійної Української держави.

У працях Л. Цегельського того часу “З чого виникла війна та що вона нам може принести” і “Самостійна Україна” – висвітлено завдання української національної політики, місце і роль українського питання у міжнародних відносинах, підкреслено, що війна висунула в Європі нове національне питання – питання створення самостійної Української держави.

Автор відзначав, що в недалекому минулому про Україну й українців не тільки Європа, але й найближчі сусіди не мали ніякого або помилкове уявлення нібито “Малоросія” – це частина одного великого руського народу ... від Карпат аж по Камчатку”. Зрештою й самі українці не сміли навіть подумати про державну незалежність України. Однак у зв’язку з війною українська справа стала важливим чинником міжнародної політики. “Не за українські пісні чи вишивання, не за український театр чи аматорську виставу, не за українські галушки, наливку, тропак чи сині шаровари, навіть не за українські газети, не за “Просвіти” чи за українську школу, не за поділ Галичини чи автономію йде сьогодні розмова, – наголошував Л. Цегельський, – а за самостійну Українську державу. Так, браття! За Українську Державу – самостійну і від нікого незалежну!”

Наприкінці 1914 р. Л. Цегельський перебував з австро-угорською дипломатичною місією у Швеції з метою залучити останню до союзу з Центральними державами. Однак ця місія не мала успіху й Швеція залишилася нейтральною країною. Друга поїздка Л. Цегельського до Швеції до деякої міри дала такі позитивні наслідки: у 1915 р. у Стокгольмі з’явилася його книга шведською мовою “Ukraina sveriges beriglömbda bundsförvani” (“Україна колишня шведська союзниця” – *І.П.*). Вона дуже посприяла прихильному ставленню шведських громадсько-політичних організацій до української проблеми як всередині країни, так і на міжнародному рівні.

У травні 1915 р. Л. Цегельський подав австро-угорському урядові меморіал щодо вирішення українського питання в

монархії, який викликав певну розгубленість в урядових колах і занепокоєння поляків. Для вирішення проблеми українського питання Л. Цегельський відбув навіть спеціальну місію до німецького кайзера Вільгельма II. Німеччина окремі моменти меморіалу щодо українського питання де-факто взяла до уваги, але офіційно про нього не заявила. Звичайно, Німеччина прагнула підтримувати сепаратистські національно-визвольні рухи в Росії як засіб її воєнного та економічного послаблення. Австро-Угорщина боялася підтримки німецьким урядом боротьби неросійських народів, оскільки це загрожувало б територіальній єдності монархії. Адже в союзі з Німеччиною Україна вимагатиме приєднання Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття, що зовсім не влаштовувало Наддунайську імперію.

У Берліні Л. Цегельський допоміг СВУ скерувати українських воєнків російської армії в окремі табори. На підставі поданого меморіалу, в Берліні 1915 р. вийшла його книга “Die grossen politischen Aufgaben des Krieges im Osten und die ukrainische Frage” (“Великі політичні завдання війни на Сході і українське питання” – *І.П.*).

У Відні Л. Цегельський став активним поборником реорганізації ГУР у загальноукраїнську інституцію з метою консолідації національно-демократичних сил і ведення політики на період війни. Він належав до т.зв. “опозиції” Українського парламентського клубу, яка гуртувалася навколо Є. Петрушевича і протиставлялася диктаторським “претензіями” К. Левицького і М. Василька. Власне “опозиція” енергійно підтримувала входження СВУ до Загальної української ради (ЗУР), уконституйованої 5 травня 1915 р. До складу ЗУР увійшов Л. Цегельський. За його ж ініціативою у листопаді 1916 р. була розв’язана ЗУР, яка під керівництвом К. Левицького і М. Василька виявилася неспроможною добитися утворення українського коронного краю зі Східної Галичини і Буковини й дала можливість австро-угорському цісареві та німецькому кайзерові 5 листопада 1916 р. видати акт щодо проголошення Польського Королівства і відокремлення Галичини. Останній факт означав поразку “старших впливових” політиків і після припинення дій ЗУР політичний провід із всіма повноваженнями

перейшов до молодшої генерації – Української парламентської репрезентації (УПР) як представництва інтересів українського народу в Галичині.

Вже в 1917 р. стало очевидним, що австрійська монархія в її напівфеодальному стані далі існувати не може. Це ще більше проявилось після того, як у царській Росії в лютому 1917 р. вибухнула революція та утворилася Центральна Рада в Києві. У зв'язку з тим у Наддунайській монархії загострилося національне питання. Українські політики впродовж 1917 р. серйозно задумалися над подальшою долею Східної Галичини, яка “творить в цілості неподільну спадщину української нації й тому може або в цілості залишитись при Австрії, або так само в цілості бути влучена в Українську Народну Республіку, що відповідала би найвищому ідеалові української нації”.

Надзвичайно посилилася боротьба західних українців за автономію після підписання Берестейського мирного договору 9 лютого 1918 р. між Четвертим союзом і Українською Народною Республікою (УНР). Окремим додатком до нього був таємний договір між Австро-Угорщиною і УНР, згідно з яким ті частини Східної Галичини, де “переважало українське населення, відділялися від королівства Галичини і злучалися з Буковиною в один суцільний коронний край”.

З приводу Берестейського миру Народний комітет УНДП опублікував звернення “Український Народе Галицької землі!” і постановив в кожному галицькому місті провести 3 березня “Свято миру і Української державності”.

У Львові 3 березня 1918 р. проведено величну маніфестацію – похід, в якому взяло участь близько 60 тис. осіб. Під час цієї святкової демонстрації з тераси будинку митрополита А. Шептицького величну промову на прославу Брестського миру й Української держави виголосив Лонгин Цегельський, в якій висловив впевненість, що “по тім і по цім боці кордону український народ зуміє за себе постояти”. “Гарячі патріотичні слова, – відзначала газета “Діло”, – падали в селянську масу, викликаючи бурю оплесків”.

Розв'язка проблем народів Австро-Угорської імперії мала б полягати на створенні федерації автономних держав з власними

урядами, але під скіпетром одного царя. Очевидно, для українців йшлося про поділ Галичини на українську й польську. Але, як і все інше в Австрії, питання вирішувалося дуже повільно.

16 жовтня 1918 р. оголошено цісарський маніфест “До моїх народів”, який закликав до здійснення перебудови монархії на федеративних основах і закликав парламентарні репрезентації уконституюватися в національно-державні представництва. 18 жовтня Українська Національна Рада (УНРада) оформилася як конституанта. На основі того ж цісарського маніфесту у Кракові легально почала діяти Польська ліквідаційна комісія.

УНРада прийняла звіти про доконаний переворот і призначила склад Державного секретаріату. Лонгин Цегельський тоді отримав пост державного секретаря внутрішніх справ і з головою поринув у нелегку справу будівництва держави – Західноукраїнської Народної Республіки. Він проводить численні перевірки у найбільш небезпечних західних повітах, наближених до бойових дій польських військ.

З переїздом уряду ЗУНР спочатку до Тернополя, а потім до Станиславова, відбулися певні зміни в Державному секретаріаті. Є. Петрушевич волів мати Л. Цегельського у розпорядженні в інших дипломатичних справах, тому він отримав становище “міністра без теки” і виконував низку місій та доручень уряду ЗУНР по лінії зовнішньополітичного відомства. Зокрема, він неодноразово виїздив до Києва за правління Гетьмана, а згодом до уряду Директорії для налагодження найтіснішої співпраці між обома українськими урядами, а найголовніше – до підготовки об’єднання двох гілок українського народу в єдину державу і як результат проголошення Акту Злуки 22 січня 1919 р.

Описуючи перебування галицької делегації на урочистостях під час Злуки в Києві, Л. Цегельський відзначав: “Здається, що від часів, як галичанин, Петро Конашевич-Сагайдачний, у Києві, на Подолі, фундував Братську школу, а галичани-професори – Кніжницький і Плетенецький – організували її (біля 1615 р.), не було такої “інвазії” галичан у Києві й такого напливу галицького духа – зрівноваженого, зрілого, організуючого, консервативного, сильно національного, державницького, всеукраїнського духа. І кияни, здається, зрозуміли значення цієї галичанської інвазії

та піддавалися їй. Наче відчули, що оці галичани мають якесь національне післанництво: заціплювати, скріпляти та формувати ідею української державності та соборності”.

Л. Цегельський підкреслював, що Київ вплинув і на свідомість галичан, вони внаслідок того стали ще більшими українськими соборниками. Адже у столиці галичани разом з представниками всіх земель творили нову всеукраїнську історію, свідомо вливалися у загальноукраїнське русло. “До Києва їхали галичани, – зазначав політик, – з Києва вертали всеукраїнцями”. Згодом таке всеукраїнство неодноразово, інколи навіть фатально, відбилосся на політиці й долі багатьох галичан, хоча соборниками вони залишалися завжди. Але тоді, писав Цегельський, “чар Києва – матері всіх городів українських, символу всієї України – був надзвичайний”.

Відповідно до протоколу, який підписали західноукраїнська делегація і Директорія, Л. Цегельський, як державний секретар закордонних справ ЗУНР, автоматично отримав посаду заступника міністра закордонних справ Української Народної Республіки, на якій пропрацював всього два тижні.

Однак, навіть працюючи в уряді УНР, Л. Цегельський, як державник і соборник, не сприймав дій Директорії, власне її соціалістичного характеру. Особливо його вразив склад делегатів Трудового Конгресу, в якому взяли участь 600 осіб, з яких 550 вважали себе соціалістами і тільки 50 представників західноукраїнської делегації – несоціалістами. До того слід додати, що близько ста делегатів Конгресу репрезентували інші національні меншини, тобто неукраїнці, серед яких багато противників української державності. Очевидним передусім було те, що ані українські націоналістичні групи М. Міхновського та І. Луценка, ідейно наближені галичанам, ані українські хлібороби-демократи (група братів Сергія і Володимира Шеметів), ані українські хлібороби-державники (група Миколи та Михайла Коваленків), хоча останні дві репрезентували найсильніші та найважливіші верстви населення, не мали ніякого представництва у Трудовому Конгресі. Ці групи недопущено як “реакційні” та “буржуазні”, а це Цегельський вважав великим політичним

промахом Директорії, що дуже знизило загальноукраїнське значення Конгресу.

“Якби не присутність галичан і буковинців на Конгресі, – відзначав Л. Цегельський, – був би це не Конгрес України, а тільки конгрес соціалістів з України”. Він наголошував на відсутності у наддніпрянської інтелігенції політичного та державницького мислення, що найліпше було продемонстровано на Конгресі, вважав тогочасних наддніпрянських керівників соціалістичними мрійниками, а не державними мужами.

Згодом це проявилось у практичному втіленні соборності та єдиної української політики. На жаль, до повної співпраці урядів УНР і ЗУНР властиво ніколи не прийшло. Однак, як і раніше, всі закордонні місії завжди ще приїздили до уряду ЗУНР у Станиславові, тому Л. Цегельському за дорученням Є. Петрушевича доводилося вести переговори, оскільки В. Панейко, як міністр закордонних справ перебував на Міжнародній конференції у Парижі.

Найважливішою з усіх була місія від Мирної конференції на чолі з французьким генералом А. Бартелемі, яка в прикрій для поляків ситуації, що склалася на польсько-українському фронті у лютому 1919 р., зажадала перемир'я. Проте УНРада в Станиславові не прийняла умов перемир'я у війні з поляками, про які Л. Цегельський домовився з Бартелемі, що спричинило його відставку.

У Відні до початку 1922 р. Л. Цегельський очолював посольство ЗУНР у США, доки не отримав спеціального доручення від Є. Петрушевича поїхати до Японії. Мета цієї поїздки невідома. Після неї Л. Цегельський повернувся до Вашингтона, але, не погоджуючись на курс прорадянської політики Є. Петрушевича, він зрезигнував посадою посла, яку зайняв Лука Мишуга.

Після рішення Ради Амбасадорів, коли Східна Галичина остаточно ввійшла до складу Польської держави, Л. Цегельський не вважав за потрібне повертатися до Львова. Правда, він мав пропозиції з польської сторони за посередництвом консула Яна Ріпи з Піттсбурга повернутися до краю. Однак їх відкинув.

У США він став скитальцем, без постійної роботи та заробітку. Деякий час працював викладачем українознавчих предметів у протестантській теологічній семінарії, власне в її українському

філіалі в Балтиморі штату Нью-Джерсі. Тут Л. Цегельський опублікував книгу “Про історію протестантизму”. За відмову перейти на протестантизм і стати протестантським пастором, він був змушений залишити роботу. Деякий час редагував часопис “Український Вістник” у Нью-Йорку, згодом дієцезіальний журнал “Шлях” у Філадельфії, а потім став редактором газети “Америка”.

У Філадельфії Л. Цегельський у 1937 р. опублікував монографію “Митрополит Андрей Шептицький. Короткий життєпис і огляд його церковно-народної діяльності”, яку високо оцінив сам митрополит. Говорячи про півстолітнє служіння А. Шептицького Богові та українському народові, Л. Цегельський наголошував, що його діяльність позначилася в усіх сферах суспільно-політичного життя в українських землях, називав митрополита найбільшою постаттю, найвизначнішою індивідуальністю історичного процесу цього часу. “Його особистість домінує над цим півстоліттям, – підкреслює автор. – Історія цього півстоліття – це у великій мірі історія діяльності митрополита Шептицького. Він був її співтворцем в найбільшій мірі з тих українців, що жили і діяли за цих 50 літ. Андрій Шептицький – це історична постать”. В “Америці” Л. Цегельський помістив цілу серію статей-споминів про Листопадовий Чин і пізніших подій. Згодом ці статті перевидало видавництво “Булава” під назвою “Від легенди до правди”.

У США політична діяльність Л. Цегельського стала досить обмеженою. Незважаючи на велику чисельність, українська суспільність була роздрібнена, її суспільно-політична й організаційна діяльність не стала тоді вагомим чинником політики цієї держави. Робилися окремі спроби щодо її консолідації, навіть організовувалися конгреси, в яких брав участь Л. Цегельський. Але всі ці заходи не були постійними й не особливо ефективними.

З приходом гітлерівців до влади у Німеччині, Л. Цегельський спочатку дуже обережно сприйняв це, а згодом став противником нацистів, зрозумівши, яку загрозу вони становлять для європейських народів, в т. ч. й українців.

Улітку 1938 р. він здійснив одномісячну подорож до Європи, де мав “приватні” аудієнції з різними державно-політичними діячами – японським консулом у Львові, німецьким міністром

Ріббентропом у Берліні, Масариком і Бенешем у Празі, польським міністром Беком у Варшаві. Такі зустрічі для Цегельського влаштовували американські дипломатичні представництва в даних державах. З одного боку, ці відвідини були нібито “приватні”, а з іншого – носили дипломатичний характер.

Під час своєї поїздки Л. Цегельський зустрічався з колишніми колегами, рідними у Варшаві та Камінці Струмиловій, побував на весіллі сина Юрія у Львові й повернувся назад до Філадельфії, де опублікував низку статей в часописі “Америка”. У повоєнний час Л. Цегельський брав участь в організації та засіданнях Українського конгресового комітету Америки, був одним із засновників З’єданого українсько-американського допомогового комітету та членом різних українських товариств, серед них і Літературно-мистецького клубу в Філадельфії.

Лонгин Цегельський помер у Філадельфії 13 грудня 1950 р., похований на українському цвинтарі у Факс Чейс.

Література: Цегельський Л. Від легенди до правди. – Нью-Йорк; Філадельфія, 1960; Цегельський Ю. Зага роду Цегельських і розповідь про Камінку Струмилову. – Київ, 1992; Енциклопедія українознавства. Т. 10. – Львів, 2000.

Іван Патер